অধ্যায় ৯ ঃ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত ঔদ্যোগীকৰণ

অধ্যায় গাঁথনি

9.1 উদ্দেশ্য

9.2 পৰিচয়

9.3 অঞ্চলটিত সংগঠিত আৰু অসংগঠিত উদ্যোগৰ ভূমিকা

9.4 অঞ্চলটিত ঔদ্যোগিক বিকাশৰ পৰিসৰ

9.5 অঞ্চলটিত ক্ষুদ্ৰ ঔদ্যোগৰ বিকাশ

9.6 অঞ্চলটিৰ ঔদ্যোগিক বিকাশ

9.6.1 অঞ্চলটিত ঔদ্যোগিক বিকাশৰ প্ৰাথমিক সমস্যাসমূহ

9.6.2 অঞ্চলটিৰ সম্ভৱনাপূৰ্ণ কেন্দ্ৰ

9.7 উত্তৰ-পূব ঔদ্যোগিক আৰু বিনিয়োগ নীতি, 2007 (গুৰুত্বপূৰ্ণ বৈশিষ্ট্যসমূহ)

9.8 অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

9.9 অধিক জানিবলৈ

9.10 অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

9.11 আৰ্হি প্ৰশ্ন

৯.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- অঞ্চলটিৰ সংগঠিত আৰু অসংগঠিত উদ্যোগৰ ভূমিকা ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব
- অঞ্চলটিৰ ঔদ্যোগিক বিকাশ পৰিসৰ আলোচনা কৰিব পাৰিব
- অঞ্চলটিৰ বিভিন্ন ৰাজ্যৰ ক্ষুদ্ৰ উদ্যোগৰ বিষয়ে বৰ্ণনা দাঙি ধৰিব পাৰিব
- উত্তৰ-পূৰ্বৰ ঔদ্যোগিক নীতিৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব
- অঞ্চলটিৰ ঔদ্যোগিক খণ্ডই সন্মুখীন হোৱা সমস্যাসমূহ আঙুলিয়াই দেখুৱাবলৈ সমৰ্থ হ'ব
- অঞ্চলটিৰ ঔদ্যোগিক খণ্ডৰ সঠিক বিকাশৰ বাবে ৰূপৰেখা প্ৰস্তুত কৰিব পাৰিব
- উত্তৰ-পূব ঔদ্যোগিক আৰু বিনিয়োগ নীতি, 2007ৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ বৈশিষ্ট্যসমূহ বৰ্ণনা কৰিব পাৰিব।

৯.২ পৰিচয়

এই অধ্যায়টিত উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ ঔদ্যোগিক খণ্ডৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হৈছে। উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলক দেশখনৰ আটাইতকৈ দুখীয়া অঞ্চলবিলাকৰ অন্যতম হিচাপে গণ্য কৰা হয়। ঔদ্যোগীকৰণৰ ক্ষেত্ৰত অসম আৰু মেঘালয়ৰ বাহিৰে অঞ্চলটিৰ প্ৰায় আটাইকেইখন

উদ্যোগ আদি। এইসমূহ বিশেষকৈ অৰুণাচল প্ৰদেশ, মণিপুৰ, মিজোৰাম, চিক্কিম আৰু ত্ৰিপুৰাত সিঁচৰিত হৈ আছে। আমি এতিয়া উদ্যোগৰ পঞ্জীয়নভুক্ত আৰু পঞ্জীয়ন বৰ্হিভূ বিষয়ে আলোচনা কৰিমহঁক। পঞ্জীয়নভূক্ত উৎপাদনকাৰী গোট বুলিলে সেইবোৰ গোটক বুজোৱা হয় যিবোৰ গোটে কাৰখানা আইন, 1948ৰ ধাৰা 2নং (1) আৰু 2নং (2) ৰঅধীনত পঞ্জীয়নৰ চর্তসমূহ পূৰণ কৰিছে। এইবোৰ গোটে অনিবার্যভাবে সেইবোৰ গোটক সামৰি লয় যিবোৰে 10 জন বা ততোধিক শ্রমিকৰ লগতে শক্তিৰো ব্যৱহাৰ কৰে অথবা 20 জন বা ততোধিক শ্রমিক নিয়োগ কৰে কিন্তু শক্তি (বিদ্যুৎ) ব্যৱহাৰ নকৰে। আনহাতে, পঞ্জীয়ন বর্হিভূত উদ্যোগ বুলিলে সেইসমূহক বুজোৱা হয়, যিবোৰে উপযুক্ত চর্তসমূহ পূৰণ নকৰে। সাধাৰণতে, পঞ্জীয়নভুক্ত নির্মাণ গোটৰ আধিক্যই সংগঠিত উদ্যোগৰ আধিক্যক বুজায়। সেই অর্থত, পঞ্জীয়নকৃত গোটসমূহে সংগঠিত উদ্যোগখণ্ডৰ আৰু পঞ্জীয়ন বর্হিভূত গোটসমূহে অসংগঠিত উদ্যোগখণ্ডৰ সৃষ্টি কৰে বুলি ক'ব পাৰি। অঞ্চলটোৰ বিভিন্ন ৰাজ্যৰ সামগ্রিক নির্মাণ খণ্ডত পঞ্জীয়নকৃত আৰু পঞ্জীয়ন বহির্ভূত ঔদ্যোগিক গোটৰ অংশৰাজি তলৰ 9.1 তালিকাৰ সহায়ত প্রকাশ কৰা হ'ল—

তালিকা ৯.১ঃ ২০০৪-২০০৫ চনৰ মুঠ ৰাজ্যিক ঘৰুৱা উৎপাদনত পঞ্জীয়নকৃত আৰু পঞ্জীয়ন বর্হিভূত উদ্যোগ বৰঙণি (শতাংশৰ হিচাপত)

ৰাজ্য	পঞ্জীয়নভুক্ত উদ্যোগ গোটৰ বৰঙণি	পঞ্জীয়ন বর্হিভুক্ত উদ্যোগ গোটৰ বৰঙণি
অৰুণাচল প্রদেশ	0	100.00
অসম	80.00	20.00
মণিপুৰ	1.25	98.75
মেঘালয়	54.64	45.36
মিজোৰাম	25.78	74.22
নাগালেণ্ড	48.61	51.39
চিক্কিম	41.56	58.44
ত্রিপুৰা	86.86	53.16
সর্বভাৰতীয় গড়	65.86	34.14

উৎস ঃ *Indian States at a Glance, Pearson, 2005-06 & 2008-09.*

ওপৰৰ তালিকাৰ পৰা স্পষ্ট যে, অঞ্চলটিৰ আটাইবোৰ ৰাজ্যৰ ভিতৰত 2004–2005ৰ সময়-ছোৱাত অৰুণাচল প্রদেশত এটাও পঞ্জীয়নকৃত উদ্যোগ নাই। সামগ্রিকভাৱে, ৰাষ্ট্রীয় অর্থনীতিৰ তুলনাত অঞ্চলটিৰ আনকেইখন ৰাজ্যতো পঞ্জীয়ন বর্হিভূত ঔদ্যোগিক গোটৰ প্রাধান্য দেখা যায়। সেয়েহে, অঞ্চলটিৰ ঔদ্যোগিক বিকাশৰ ক্ষেত্রত পঞ্জীয়ন বর্হিভূত উদ্যোগ গোটসমূহে মূল ভূমিকা গ্রহণ কৰিছে বুলি ক'ব পাৰি।

ইতিমধ্যে জনাজাত। দৰাচলতে, কেৰালাৰ পিছত এই ৰাজ্যখন দেশৰ ভিতৰতে দ্বিতীয় বৃহৎ ৰবৰ উৎপাদনকাৰী। আমি এতিয়া তলৰ 6.2 তালিকাৰ সহায়ত 1999 চনৰ পৰা 2004 চনৰ ছেপ্টেম্বৰ মাহলৈ উদ্যোগৰ সংখ্যা, বিনিয়োগ আৰু নিযুক্তিৰ ফালৰ পৰা উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ (চিক্কিমক বাদ দি) ঔদ্যোগীকৰণৰ সামগ্রিক চিত্র এখন লক্ষ্য কৰিমহঁক।

তালিকা ৯.২ ঃ ভাৰতৰ উঃ পূঃৰ ৰাজ্যসমূহত উদ্যোগৰ সংখ্যা, বিনিয়োগ আৰু নিযুক্তি (১৯৯৯ চনৰ পৰা ছেপ্টেম্বৰ, ২০০৪ চনলৈ)×

ৰাজ্য	গোটৰ সংখ্যা	বিনিয়োগ (কোটি টকাত)	উঃপূঃৰ ৰাজ্যসমূহৰ ভিতৰত (%) হাৰ	পোনপটীয়া নিযুক্তি
অসম	520	528.19	49.84	12422
মেঘালয়	61	441.01	41.32	6056
অৰুণাচল	11	39.86	3.73	577
ত্রিপুৰা	38	31.58	2.96	665
নাগালেণ্ড	46	19.64	1.84	439
মিজোৰাম	4	4.00	0.39	300
মণিপুৰ	5	3.00	0.28	250
উঃপূঃ আটাই-কেইখন ৰাজ্য	681	1067.28	100.00	20709

উৎস ঃ *Lok Sabha Unstarred Question No. 4720, dated 23.05.2006.*
Data available at : www.indiastat.com.

9.2 তালিকাৰ পৰা সহজে দেখা গৈছে যে ঔদ্যোগিক গোটৰ ক্ষেত্রত অসমে সিংহভাগ উপভোগ কৰি আছে। একে সময়তে এই কথাটোও লক্ষ্যণীয় যে অসমৰ তুলনাত মেঘালয়ৰ ঔদ্যোগিক গোটৰ সংখ্যা যথেষ্ট পৰিমাণে কম যদিও বিনিয়োগৰ ক্ষেত্রত ই অসমৰ নিচেই কাষচপা। এইটো এই কাৰণেই সম্ভৱ হৈছে যে বোকামাটি, চূণশিল, গ্রেনাইট, তীখা, মিনাৰেল ৰাটাৰ, শীতল পানীয় আদি বিভিন্ন খণ্ডত ৰাজ্যখনত কেবাটাও বৃহৎ আৰু মজলীয়া বিধৰ প্রকল্প গঢ়ি উঠিছে। আমি এতিয়া অঞ্চলটোৰ ৰাজ্যসমূহৰ সাম্প্রতিক ঔদ্যোগিক দৃশ্যপটৰ বিষয়ে অলপ বিস্তৃতভাৱে আলোচনা কৰিম। এই ক্ষেত্রত আমি ৰাজ্যসমূহৰ পঞ্জীয়নকৃত কাৰখানাসমূহৰ ওপৰত আলোকপাত কৰিব চেষ্টা কৰিম। অঞ্চলটোৰ ৰাজ্যসমূহৰ পঞ্জীয়নকৃত ক্ষুদ্র উদ্যোগসমূহৰ বিষয়ে আমি পৰৱর্তী 9.5 অনুচ্ছেদত আলোচনা কৰিম।

- **অৰুণাচল প্রদেশ ঃ** অৰুণাচল প্রদেশৰ বেছিভাগ ঔদ্যোগিক গোটেই বন-নির্ভৰ আৰু কিছুমান কৃষি নির্ভৰ; যেনে— ধান বনা কল। পৰম্পৰাগত বস্ত্রশিল্প যেনে— দলিচা গোঠা, আদিয়েও ৰাজ্যখনৰ ক্ষুদ্র উদ্যোগ খণ্ডত এক গুৰুত্বপূর্ণ অংশ হিচাপে পৰিগণিত হৈছে। ওপৰৰ 5.2 তালিকাৰ পৰা দেখা যায় যে ৰাজ্যখন ঔদ্যোগিক বিকাশৰ ক্ষেত্রত পিছপৰি আছে। টাটা কনচালটেন্সি চার্ভিচেজ আৰু গুৱাহাটী ভাৰতীয় ঔদ্যোগিক প্রতিষ্ঠানৰ দৰে প্রখ্যাত প্রতিষ্ঠানে চলোৱা কেইটামান সাম্প্রতিক অধ্যয়নত দেখা গৈছে যে, ৰাজ্যখনত কৃষি, ফুল, খনি, বাৰ্থটিন আদি কেবাটাও খণ্ডৰ সম্ভাৱনাপূর্ণ

হস্ততাঁত আদিৰ লগত জড়িত। এইবোৰৰ প্ৰায়ভাগেই আইজল আৰু লুংলে চহৰত সিঁচৰিত। আমি ৰাজ্যখনৰ ক্ষুদ্ৰ উদ্যোগৰ বিষয়ে পৰৱৰ্তী অনুচ্ছেদত আলোচনা কৰিম।

- **নগালেণ্ড ঃ** ইতিমধ্যে ওপৰত দিয়া 9.1 তালিকাখন অধ্যয়ন কৰি আমি ক'ব পাৰোঁ যে, ৰাজ্যখন পঞ্জীয়নকৃত উদ্যোগ গোটৰ ক্ষেত্ৰত অঞ্চলটোৰ অন্যান্য ৰাজ্য যেনে— অৰুণাচল প্ৰদেশ, মণিপুৰ আৰু মিজোৰামৰ তুলনাত আগবঢ়া। কাৰণ ইয়াত পঞ্জীয়নভুক্ত উদ্যোগ গোট 50%ৰ ওচৰা-ওচৰি (48.61%]। কিন্তু ৰাজ্যখন এতিয়াও ঔদ্যোগিক বিকাশৰ ক্ষেত্ৰত পিছপৰি থকা বুলিয়েই ক'ব পাৰি। শেহতীয়া তথ্যমতে, ৰাজ্যখনত স্থায়ীভাৱে পঞ্জীয়নকৃত অতি ক্ষুদ্ৰ, ক্ষুদ্ৰ আৰু মজলীয়া (Micro, Small and Medium Enterprises- MSME) উদ্যোগৰ সংখ্যা 704 টা আৰু এইবোৰে প্ৰায় 13150 জন লোকক নিযুক্ত কৰিছিল (উৎস ঃ Statistical Handbook of Nagaland, 2008)।
- **চিক্কিম ঃ** পৰ্যটনৰ ক্ষেত্ৰত চিক্কিমৰ যথেষ্টে সম্ভাৱনা আছে। 2007–08 বৰ্ষত ৰাজ্যখনে 9 হাজাৰৰো অধিক পৰ্যটকক আকৰ্ষণ কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। ৰাজ্যখনৰ নিৰ্মাণ খণ্ড অৱশ্যে এতিয়াও সঠিকভাৱে বিকশিত নহয়। 30¼11¼2007 তাৰিখলৈ ৰাজ্যখনত অস্থায়ী পঞ্জীয়ন বিচৰা উদ্যোগীৰ সংখ্যা 493 জন আৰু স্থায়ী পঞ্জীয়ন বিচৰা উদ্যোগীৰ সংখ্যা 184 জন। ফল সংৰক্ষণ, চাহ উদ্যোগ, জুৱেল (হাতঘড়ীত ব্যৱহৃত) আদি ৰাজ্যখনত স্থাপিত কেইটামান ব্যক্তিগত খণ্ডৰ উদ্যোগ। স্বাস্থ্য আৰু ঔষধ প্ৰস্তুতকৰণ, তীখা, খাদ্য প্ৰস্তুতকৰণ আদিৰ ক্ষেত্ৰত ৰাজহুৱা খণ্ডত কেবাটাও উদ্যোগ গঢ়ি উঠিছে।
- **ত্ৰিপুৰা ঃ** নিম্নমানৰ আন্তঃগাঁথনিৰ কাৰণে ৰাজ্যখনত প্ৰত্যাশা অনুসৰি উদ্যোগীকৰণে গা কৰি উঠিব পৰা নাই। পূৰ্বতে উল্লেখ কৰাৰ দৰে, ৰবৰ উৎপাদনৰ ক্ষেত্ৰত ৰাজ্যখন দেশৰ ভিতৰতে দ্বিতীয় বৃহৎ উৎপাদনকাৰী যদিও অন্যান্য ঔদ্যোগিক ক্ষেত্ৰত ৰাজ্যখন যথেষ্টে পিছপৰি আছে। বৰ্তমানলৈকে, তেল আৰু প্ৰাকৃতিক গেছ আয়োগে ৰাজ্যখনত তেল আৰু প্ৰাকৃতিক গেছৰ অনুসন্ধান চলাই আছে। 2008–09 চনত প্ৰাকৃতিক গেছৰ পৰা 9.38 কোটি টকা ৰাজহ সংগ্ৰহ হৈছিল। পৰম্পৰাগত হস্তশিল্প আৰু হস্ততাঁতৰ উপৰিও ৰাজ্যখনত বাঁহ নিৰ্ভৰ উদ্যোগৰ যথেষ্টে সম্ভাৱনা আছে। তদুপৰি, ৰাজ্যখনত পৰম্পৰাগত ভাৱে চাহখেতি কৰা হয় আৰু এই ক্ষেত্ৰত আধুনিক প্ৰযুক্তি ব্যৱহাৰ কৰি যথেষ্ট উন্নতি কৰাৰ থল আছে। অধিক আৰ্থিক লাভৰ বাবে 1994–95 চনত ত্ৰিপুৰা আৰু বাংলাদেশৰ মাজত আৰম্ভ হোৱা চৰকাৰী বাণিজ্যৰ উন্নতি হ'ব লাগিব।

যথাক্রমে 14,829 কিঃগ্রাঃ আৰু 34,750 কিঃগ্রাঃ আছিল। যাহঁওক, টাটা কনচালটেন্সী চার্ভিচে চলোৱা সাম্প্রতিক সমীক্ষা এটিৰ মতে ৰাজ্যখনত 3000 ৰো বেছি ক্ষুদ্র আৰু গ্রাম্য উদ্যোগ আছে।

- **অসম ঃ** ক্ষুদ্র উদ্যোগে ৰাজ্যখনৰ ঔদ্যোগীকৰণ আৰু নিযুক্তিৰ ক্ষেত্রত এটি উল্লেখযোগ্য ভূমিকা লৈছে। 2001 চনৰ 31 মার্চত ৰাজ্যখনত 14,453 টা ক্ষুদ্র উদ্যোগ আছিল। পিছৰ বছৰটোত (অর্থাৎ 2001-02) 2528 টা নতুন ক্ষুদ্র উদ্যোগ পঞ্জীয়নভুক্ত হৈছিল। অর্থাৎ 2002 চনৰ 31 মার্চত ৰাজ্যখনত ক্ষুদ্র উদ্যোগৰ সংখ্যা হৈছিলগৈ 16,981 টা। এই উদ্যোগবোৰে উল্লিখিত বছৰটোত 16,013.81 লাখ টকা মূল্যৰ বিক্রীযোগ্য সামগ্রী উৎপাদন কৰিছিল আৰু 11,538 জনক সংস্থাপন দিছিল। 2007-08 বর্ষত পুনৰ 1,692 টা ক্ষুদ্র উদ্যোগ পঞ্জীয়নভুক্ত হৈছিল। এইখণ্ডটিয়ে বিক্রীযোগ্য সামগ্রীৰ মূল্য 44,720.97 লাখলৈ বৃদ্ধি কৰিছিল আৰু 10,471 জন মানুহক সংস্থাপন দিছিল। এইকেইটা বছৰত ৰাজ্যখনৰ ক্ষুদ্র উদ্যোগসমূহ প্রধানকৈ অভিযান্ত্রিক, বস্ত্র, কৃষি-নির্ভৰ, খনি, বন, বিদ্যুৎ, ৰাসায়নিক, ৰবৰ, প্লাষ্টিক আদি বিভিন্ন ক্ষেত্রত স্থাপিত হৈছে।
- **মণিপুৰ ঃ** ইতিমধ্যে দিয়া ক্ষুদ্র উদ্যোগৰ সংজ্ঞা অনুসৰি, কুটীৰ আৰু গ্রাম্য উদ্যোগসমূহৰ বাহিৰে মণিপুৰৰ সকলো উদ্যোগেই ক্ষুদ্র উদ্যোগৰ পর্য্যায়ত পৰে। ৰাজ্যখনত ক্ষুদ্র উদ্যোগৰ দ্রুত বিকাশৰ বাবে চৰকাৰে ক্ষুদ্র উদ্যোগৰ পঞ্জীয়ন ব্যৱস্থা সৰলীকৃত কৰিছে। তেনে প্রচেষ্টা ফলপ্রসূ হোৱা বুলি ক'ব পাৰি। কাৰণ ৰাজ্যখনত 2000-01 চনত ক্ষুদ্র উদ্যোগৰ সংখ্যা 9635 টা আছিল। 2006 চনৰ মার্চৰ শেষৰ ৰাজ্যখনত পঞ্জীয়নকৃত ক্ষুদ্র উদ্যোগৰ সংখ্যা 10,264 টালৈ বৃদ্ধি পাইছে। এই উদ্যোগসমূহ প্রতিষ্ঠা কৰোতে যন্ত্রপাতিৰ খৰচ হৈছে 43.27 কোটি টকা। এইবোৰে 53,719 জন মানুহক নিযুক্তি দিছে আৰু 183.72 কোটি টকা মূল্যৰ সামগ্রী উৎপাদন কৰিছে। ৰাজ্যখনৰ পৰম্পৰাগত কুটীৰ আৰু গ্রাম্য উদ্যোগে হস্ততাঁত (যিটো ৰাজ্যখনৰ ভিতৰতে সর্ববৃহৎ), হস্তশিল্প, খাদী আৰু গ্রাম্য উদ্যোগক সামৰি লয়। 1995 চনৰ 12 এপ্রিলত ভাৰত-ম্যানমাৰ সীমান্ত মুকলি কৰাৰ পিছত ৰাজ্যখনৰ ঔদ্যোগিক সম্ভাৱনা উজ্জ্বল হৈ পৰিছে। 2004-05 চনত ৰাজ্যখনৰ আমদানি আৰু ৰপ্তানিৰ পৰিমাণ আছিল যথাক্রমে 6.15 কোটি আৰু 5.27 কোটি টকা। শেহতীয়া 3-4 বছৰত ৰাজ্যখনত খাদ্য প্রস্তুতকৰণ আৰু বাঁহ উদ্যোগৰ ওপৰত গুৰুত্ব দিয়া হৈছে।
- **মেঘালয় ঃ** আমি ইতিপূর্বে উল্লেখ কৰিছোঁ যে, অঞ্চলটোত মেঘালয় ঔদ্যোগিকভাৱে উন্নত ৰাজ্যসমূহৰ অন্যতম। সাম্প্রতিক বছৰবোৰত ৰাজ্যখনত ক্ষুদ্র উদ্যোগৰ সুস্থিৰ অগ্রগতি পৰিলক্ষিত হয়। 2000-01 চনত ৰাজ্যখনত ক্ষুদ্র উদ্যোগৰ সংখ্যা 3803 টা আছিল। এই উদ্যোগবোৰে ৰাজ্যখনত 21,416 জন মানুহক নিযুক্তি দিছিল। 2004-05 চনত ৰাজ্যখনত ক্ষুদ্র উদ্যোগৰ সংখ্যা 5132 টালৈ বৃদ্ধি পাইছিল। এই

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৭ ঃ শুদ্ধ উত্তৰটো বাচি উলিয়াওক ঃ

(ক) হস্ততাঁত অৰুণাচল প্রদেশ û মণিপুৰ û মেঘালয় ûমিজোৰামৰ সর্ববৃহৎ কুটীৰ উদ্যোগ।

(খ) তামোল সংৰক্ষণ আৰু চিলাই কাম অসম ûমেঘালয় ûমণিপুৰ û ত্রিপুৰাৰ ক্ষুদ্র উদ্যোগসমূহৰ উল্লেখযোগ্য কাম।

প্রশ্ন নং ৮ ঃ অৰুণাচল প্রদেশৰ ক্ষুদ্র উদ্যোগৰ অৱস্থাৰ বিষয়ে চমুকৈ ব্যাখ্যা কৰাক। (50 টা মান শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

৯.৬ অঞ্চলটোৰ ঔদ্যোগিক বিকাশ ঃ প্রাথমিক সমস্যা আৰু সম্ভাৱনীয়তাসমূহ

৯.৬.১ অঞ্চলটোৰ ঔদ্যোগিক বিকাশৰ প্রাথমিক সমস্যাসমূহ

অঞ্চলটোত ঔদ্যোগিক বিকাশ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ উদ্যোগসমূহে বিভিন্ন সমস্যাৰ মুখামুখি হৈ আছে। সেইবোৰ হ'ল—

- *আন্তঃগাঠনিমূলক সুবিধাসমূহৰ অভাৱ ঃ* অঞ্চলটোৰ উদ্যোগসমূহে আন্তঃগাঁথনিমূলক সুবিধাসমূহ; যেনে— সঠিক যাতায়াত আৰু যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ পৰা বঞ্চিত। ইয়েই বৃহৎ উদ্যোগসমূহৰ উত্থানত বাধা প্রদান কৰিছে।
- *সুদক্ষ মানৱ শক্তি ঃ* যিকোনো উদ্যোগতেই মানৱশক্তিৰ গুৰুত্ব অপৰিসীম। নিৰক্ষৰতা, অজ্ঞতা, প্রশিক্ষণৰ অভাৱ ইত্যাদিৰ বাবে হোৱা অদক্ষ মানৱ শক্তিয়েও অঞ্চলটোৰ উদ্যোগসমূহৰ উত্থান ব্যাহত কৰিছে।
- *ঋণৰ অভাৱ ঃ* ক্ষুদ্র উদ্যোগসমূহৰ অন্য এক ডাঙৰ সমস্যা হ'ল উপযুক্ত ঋণৰ সুবিধাৰ অভাৱ। ৰাষ্ট্রীয়কৃত হোৱাৰ আগতে ব্যৱসায়িক বেংকসমূহে এই ক্ষেত্রলৈ ঋণ আগবঢ়াবলৈ আগ্রহী নাছিল। বেংকসমূহৰ ৰাষ্ট্রীয়কৰণ হোৱাৰ পাছত অৱস্থাৰ যথেষ্ট পৰিবর্তন হ'ল যদিও ই এতিয়াও সন্তোষজনক নহয়।
- *পুৰণি আৰু অপ্রচলিত যন্ত্রপাতি ঃ* ক্ষুদ্র উদ্যোগসমূহৰ উৎপাদনৰ এক ডাঙৰ সমস্যা হ'ল পুৰণি আৰু অনাচলিত যন্ত্র-পাতিৰ ব্যৱহাৰ। এইবোৰ বৃহৎ উদ্যোগসমূহৰ উৎপাদনৰ সতে ফেৰ মাৰিবলৈ অসমর্থ।

নির্ভৰ হোৱাত সহায় কৰিব পাৰে। সঞ্চয় আৰু বিনিয়োগৰ লগতে বৃহৎ ঔদ্যোগিক ক্ষেত্রত নিয়োজনৰ সম্ভাৱনীয়তাও পর্যাপ্ত।

- *ক্ষীপ্র ফিৰতি ঃ* ক্ষুদ্র উদ্যোগৰ ক্ষেত্রত মূলধনৰ বিনিয়োগ আৰু বস্তু উৎপাদনৰ মাজত সময়ৰ ব্যৱধান কম। সেয়ে বিনিয়োগকাৰীয়ে সোনকালে বিনিয়োগৰ ফল লাভ কৰে।
- *ভূমিৰ ওপৰত হোৱা চাপ হ্রাস ঃ* অঞ্চলটোৰ অধিকাংশ লোকেই কৃষিৰ ওপৰত নির্ভৰশীল। সেয়ে ক্ষুদ্র উদ্যোগৰ প্রসাৰে অতিৰিক্ত শ্রমিক শক্তিক ঔদ্যোগিক ক্ষেত্রলৈ অপসাৰিত হোৱাত সহায় কৰে।
- *ঔদ্যোগিক দক্ষতাৰ বিকাশ ঃ* ঔদ্যোগিক ক্ষেত্রৰ বিকাশে অঞ্চলটোৰ জনসাধাৰণৰ দৃষ্টিভংগীতো যথেষ্ট পৰিবর্তন আনিব। জনসাধাৰণৰ ঔদ্যোগিক দক্ষতাৰ বিকাশে বিনিয়োগৰ নতুন নতুন ক্ষেত্র আৱিস্কাৰৰ ক্ষেত্রত সহায়ক হ'ব। ই অঞ্চলটোৰ অর্থনীতিকো অধিক সবল কৰি তুলিব।
- *উত্থান আৰু স্থিৰতা ঃ* অঞ্চলটোৰ অর্থনীতি কৃষি নির্ভৰশীল। কিন্তু কৃষিক্ষেত্র হ'ল ঋতু আৰু বৰষুণ নির্ভৰ। উদ্যোগসমূহৰ উত্থানে কৃষিক্ষেত্রৰ ওপৰত নির্ভৰশীলতা হ্রাস কৰিব আৰু লগতে ই অঞ্চলটোৰ বিকাশৰ বাবে সহায়ক হ'ব।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৯ ঃ তলৰ বাক্যাংশবোৰ শুদ্ধনে অশুদ্ধ উল্লেখ কৰক।

(ক) অঞ্চলটোৰ বস্ত্র উদ্যোগ পুৰণি ডিজাইনৰ হোৱাটোৱে বেয়াকৈ ক্ষতিগ্রস্থ হৈছে। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

(খ) বজাৰ ব্যৱস্থাৰ অভাৱ কেৱল অঞ্চলটোৰ কৃষিক্ষেত্রৰ সতে জড়িত। (শুদ্ধ/অশুদ্ধ)

প্রশ্ন নং ১০ ঃ ঔদ্যোগিক ব্যাধিগ্রস্থতাই কিদৰে একোটা অর্থনীতিৰ উদ্যোগিক পৰিবেশক প্রভাৱিত কৰে? (50 টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক)

.....

.....

.....

.....

.....

৯.৭ উত্তৰ-পূৰ্ব ঔদ্যোগিক আৰু বিনিয়োগ পৃষ্ঠপোষক নীতি, ২০০৭ (গুৰুত্বপূর্ণ অংশসমূহ)

1.4.2007 তাৰিখৰ পৰা কার্যকৰী হোৱা 'উত্তৰ-পূৰ্ব ঔদ্যোগিক আৰু বিনিয়োগ

- ➢ পৰিবেশ আৰু বন মন্ত্রণালয়ে নির্দ্ধাৰিত কৰি দিয়া 20 মাইক্রনৰ তলৰ প্লাষ্টিকৰ পৰিবাহী বেগ।
- ➢ প্রথম অনুসুচীৰ 27 নং দফাৰ অন্তর্গত পেট্র'লিয়াম, তেল অথবা গেছৰ দ্বাৰা প্রস্তুতবস্তুসমূহÃÃ

- **সেৱা/অন্য ঔদ্যোগিক ক্ষেত্রলৈ সাহায্য ঃ** NEIIPP, 2007 ৰ অধীনত নিম্নোক্ত সেৱাখণ্ডৰ কাম কাজÛউদ্যোগে বিত্তীয় সাহায্য লাভ কৰিব।
  - ➢ হোটেল (টু-ষ্টাৰৰ তলৰ); জৰীপথকে (Ropeway) ধৰি দুঃসাহসিক আৰু জিৰণি সময়ৰ খেলসমূহ,
  - ➢ নাচিং হ'মৰ দৰে 25 খন বিচনাযুক্ত চিকিৎসালয় আৰু বৃদ্ধাশ্রম,
  - ➢ হোটেল মেনেজমেণ্ট, কেটাৰিঙ আৰু ফুড ক্রাষ্ট, উদ্যোগী বিকাশ, নার্চিং আৰু পাৰা-মেডিকেল, চিভি ল এভিয়েচনৰ প্রশিক্ষণ, ফেশ্বন ডিজাইন আৰু ঔদ্যোগিক প্রশিক্ষণ আদি কাৰিকৰী প্রশিক্ষণ প্রদানকাৰী অনুষ্ঠান।
- **জৈৱ-প্রযুক্তি উদ্যোগলৈ সাহায্য ঃ** NEIIPP, 2007 ৰ অধীনত জৈৱ-প্রযুক্তি উদ্যোগসমূহে এই সুবিধাসমূহ লাভ কৰিব।
- **শক্তি উৎপাদনকাৰী উদ্যোগ ঃ** আয়কৰ এক্টৰ 81 (এ) দফাৰ অধীনত শক্তি উৎপাদনকাৰী উদ্যোগসমূহলৈ এই সাহার্য্য অব্যাহত থাকিব।
- **কেন্দ্রীয় অনুষ্ঠান ঃ** সাহায্যসমূহ প্রদানৰ বাবে পূর্বৰ দৰেই (NEDFI) North East Development Finance Corporation (উত্তৰ-পূব উন্নয়ন বিত্তীয় নিগম) নেডফিএ কেন্দ্রীয় কার্যনির্বাহক হিচাপে কাম কৰিব। নতুন আঁচনিখনে উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ পৰিৱেশৰ স'তে সহ-সম্বন্ধিত বিকাশ নিশ্চিত কৰিব।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১১ ঃ তলত দিয়া বাক্যাংশটো শুদ্ধ নে অশুদ্ধ নির্ণয় কৰক।

এন-ই-আই-পি-পি (NEIIPP), 1997 আঁচনিত অৰুণাচল প্রদেশ অন্তর্ভুক্ত।

প্রশ্ন নং ১২ ঃ NEIIPP, 2007ত 'সামগ্রিক বিকাশ' শব্দাংশ কিদৰে ব্যাখ্যা কৰা হৈছে? [40 টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ লিখক।)

.....

.....

.....

প্রশ্ন নং ১৩ ঃ NEIIPP, 2007ৰ অধীনত ঋণাত্মক তালিকাৰ অধীনত অন্তর্ভুক্ত যিকোনো দুটা উদ্যোগৰ নাম লিখা।

East India), Kalyani Publishers, 18th Edition, 2007.

৯.১০ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) অশুদ্ধ (খ) শুদ্ধ

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ পঞ্জীয়নভুক্ত নির্মাণকাৰী গোট বুলিলে সেইবোৰ গোটক বুজোৱা হয় যিবোৰ গোট কাৰখানা আইন, 1948 ৰ ধাৰা 2 নং (1) আৰু 2 নং (2) ৰ অধীনত পঞ্জীয়নৰ চর্তসমূহ পূৰণ কৰিছে। এইবোৰ গোটে অনিবার্যভাৱে সেইবোৰ গোটক সামৰি লয় যিবোৰে 10 জন বা ততোধিক শ্রমিকৰ লগতে শক্তিৰো ব্যৱহাৰ কৰে অথবা 20 জন বা ততোধিক শ্রমিক নিয়োগ কৰে কিন্তু শক্তি (বিদ্যুৎ) ব্যৱহাৰ নকৰে।

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ অঞ্চলটোৰ উদ্যোগসমূহ মূলতঃ পঞ্জীয়নকৃত বোলা কথাষাৰ শুদ্ধ নহয়। কাৰণ অঞ্চলটোৰ বেছিভাগ ৰাজ্যতে অপঞ্জীয়নকৃত ঔদ্যোগিক গোটৰ সংখ্যাই সৰহ। ৰাষ্ট্রীয় অর্থনীতিৰ প্রেক্ষাপটৰ বিপৰীতে অঞ্চলটোত অপঞ্জীয়নকৃত ঔদ্যোগিক গোটৰহে প্রাধান্য দেখা যায়।

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) অশুদ্ধ (খ) অশুদ্ধ

৫ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) অৰুণাচল প্রদেশ (খ) মণিপুৰ

৬ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ অঞ্চলটোৰ অন্যান্য ৰাজ্যৰ দৰেই মণিপুৰো প্রাকৃতিক সম্পদৰ ফালৰ পৰা চহকী। কিন্তু ৰাজ্যখনৰ পাহাৰীয়া দুর্গমতা, নিম্নমানৰ আন্তঃগাথনি আৰু অস্থিৰ জলবায়ুৰ কাৰণে মণিপুৰে ঔদ্যোগীকৰণৰ ক্ষেত্রত বিশেষ সাফল্য লাভ কৰিবলৈ সক্ষম হোৱা নাই।

৭ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) মণিপুৰ (খ) মেঘালয়

৮ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ অৰুণাচল প্রদেশৰ প্রধান উদ্যোগৰ ভিতৰত হস্ততাঁত আৰু বস্ত্র শিল্প আৰু ৰেচম উদ্যোগ প্রধান। 2002–03 চনত ৰাজ্যখনত কেঁচা পাট আৰু পলুৰ উৎপাদন যথাক্রমে 14,829 কিঃ গ্রাঃ আৰু 34,750 কিঃ গ্রাঃ আছিল। যাহঁওক, টাটা কনচালটেন্সী চার্ভিচে চলোৱা সাম্প্রতিক সমীক্ষা এটিৰ মতে ৰাজ্যখনত 3000ৰো বেছি ক্ষুদ্র আৰু গ্রাম্য উদ্যোগ আছে।

৯ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) শুদ্ধ (খ) অশুদ্ধ

১০ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ অঞ্চলটোৰ উদ্যোগসমূহৰ এক ডাঙৰ সমস্যা হ'ল ঔদ্যোগিক ব্যাধিগ্রস্থতা। অদক্ষ পৰিচালনাৰ বাবে গুৰুত্বপূর্ণ উদ্যোগসমূহ লোকচানৰ সন্মুখীন হৈছে। উদাহৰণ স্বৰূপে, চিক্কিমৰ সর্বমুঠ প্রায় 800 ঔদ্যোগিক প্রতিষ্ঠানৰ 47 টাই বর্তমান কার্যক্ষম নহয়। একেদৰে অসমত স্থাপিত বেছিভাগ ঔদ্যোগিক প্রতিষ্ঠান আৰু বিশেষভাৱে সমবায়ভিত্তিক উদ্যোগসমূহ ব্যাধিগ্রস্থ। ব্যাধিগ্রস্থ উদ্যোগসমূহ বর্তি থকাটোৱেই অঞ্চল

অধ্যায় ১০ ঃ সীমান্তৱর্তী বাণিজ্য আৰু 'পূৱলৈ চোৱা' নীতি

অধ্যায় গাঁথনি

১০.১ শিক্ষণৰ উদ্দেশ্য
১০.২ পৰিচয়
১০.৩ সীমান্তৱর্তী বাণিজ্যৰ সম্ভাৱনীয়তা
১০.৪ লুক ইষ্ট পলিচি (পূৱলৈ চোৱা নীতি)
১০.৫ এষ্ট ইষ্ট পলিচি (পূৱক কার্যকৰীকৰণ কৰা নীতি)
১০.৬ লুক ইষ্ট আৰু এষ্ট ইষ্ট পলিচিৰ মাজৰ পার্থক্য
১০.৭ সামৰণি
১০.৮ অধিক জানিবলৈ
১০.৯ অগ্রগতিৰ খতিয়ান
১০.১০ আৰ্হি প্রশ্ন

১০.১ উদ্দেশ্য

পূৱলৈ চোৱা নীতি AEP নীতিৰ প্রধান উদ্দেশ্য হৈছে এছিয়াৰ সমগ্র অঞ্চলৰ লগত ভাৰতৰ আর্থিক, সাংস্কৃতিক আৰু কৌশলগত সম্পর্কৰ উন্নতি কৰা।

এই অধ্যায়টি অধ্যয়নৰ জৰিয়তে আপোনালোকে জানিবলৈ সক্ষম হ'ব ঃ—

- সীমান্তবর্তী বাণিজ্য কি?
- চুবুৰীয়া দেশৰ লগত উত্তৰ পূৱ অঞ্চলৰ সীমান্তবর্তী বাণিজ্যৰ সম্ভাৱনা সমূহৰ বিষয়ে
- পূৱলৈ চোৱা নীতি (লুক ইষ্ট পলিচি) ৰ বিভিন্ন কাৰকসমূহৰ বিষয়ে
- পূৱক কার্য্যকৰীকৰণ কৰা নীতি (এষ্ট ইষ্ট পলিচি) আদিৰ বিষয়ে সম্যক ধাৰণা লাভ কৰিব পাৰিব।

১০.২ পৰিচয়

এইটো সকলোৰে বাবে গ্রহণযোগ্য যে বাণিজ্য অর্থনৈতিক উন্নয়নৰ প্রধান চালিকা শক্তি। ইঞ্জিনে যেনেকৈ গাড়ী আগবঢ়াই বানিজ্যই অর্থনৈতিক প্রগতিৰ বাট ত্বৰান্বিত কৰে।

সাধাৰণ অর্থত যেতিয়া এটা অঞ্চল বা দেশত উৎপাদিত সামগ্রী অইন এটা অঞ্চল বা দেশৰ উৎপাদিত সামগ্রীৰ লগত বিনিময় কৰা হয় তাকেই বাণিজ্য বোলা হয়। একেধৰণে যেতিয়া সীমান্তবর্তী অঞ্চল সমূহত বাস কৰা মানুহবোৰে ওচৰৰ দেশৰ মানুহবোৰৰ লগত নিজৰ দেশৰ থলুৱা সামগ্রীবোৰৰ বেপাৰ-বাণিজ্য কৰে তাকেই সীমান্তবর্তী বাণিজ্য বোলে। এই বাণিজ্যত দ্বিদেশীয়া চুক্তি অনুসৰি সীমান্তবর্তী অঞ্চলসমূহত বাস কৰা লোকসকলে

- **পর্য্যটন খণ্ডৰ উন্নতি ঃ** এই সমগ্র অঞ্চলটো জৈৱ বৈচিত্রতাৰ মূল উৎস হিচাপে (bio diversity hub) চিনাক্ত হৈছে। পৃথিৱীৰ বিভিন্ন প্রজাতিৰ বিভিন্নতাৰ মিলন ক্ষেত্র উত্তৰ-পূৱ অঞ্চল। সেয়েহে দূৰদূৰণিৰ বিভিন্ন ঠাইৰ পৰা অহা পর্য্যটকসকলে পর্য্যটক স্থল হিচাপে অৰুণাচলৰ টাৱাং, অসমৰ কাজিৰঙা, মাজুলী, পৱিতৰা, মানাহ, হাফলং; জাতিংগা আদি ঠাইলৈ বছৰি ফুৰিব আহে। যদিহে উঃপূৱৰ এই পর্য্যটকস্থলীসমূহ অহা 20 বছৰৰ ভিতৰত সম্পূর্ণকৈ উন্নত কৰিব পৰা যায় তেন্তে ছিংগাপুৰ আৰু বেংককতকৈও এই অঞ্চললৈ অত্যাধিক পর্য্যটক অহাটো প্রায় নিশ্চিত কিয়নো পশ্চিমীয়া পর্য্যটক যি সকলে দক্ষিণ-পূৱ এছিয়াৰ বিভিন্ন স্থানলৈ পর্য্যটনৰ বাবে আহে সেইসকল ভ্রমণকাৰীয়ে মাত্র কেইবাশ কিঃ মিঃ নিলগৰ উঃ-পূৱ ভাৰতৰ যি অতুলনীয়া প্রাকৃতিক সৌন্দর্য্যৰ ৰূপ আৰু সাংস্কৃতিক কৃষ্টিৰ মিলনভূমি তাক দর্শন নকৰাকৈ কেতিয়াও ঘূৰি নাযায়। ফলস্বৰূপে উঃ- পূৱ ভাৰতৰ অর্থনীতি সুদৃঢ় হব।
- **উদ্যোগিক উন্নয়ন ঃ** আজিকোপটি সমগ্র উত্তৰ-পূৱ ভাৰততেই এটাও বৃহৎ উদ্যোগে গা কৰি উঠিব পৰা নাই। যদিও উঃ পূৱ ভাৰতৰ ভৌগলিক বিশেষতা অনুসৰি SAARC আৰু ASEAN দেশসমূহৰ মাজত বাণিজ্যৰ কেন্দ্রস্থল হিচাপে গঢ়ি তোলাৰ সম্পূর্ণ পোষকতা আছে। ইয়াৰ উপৰিও উত্তৰ পূৱ অঞ্চলৰ কিছু ঠাইত ৰপ্তানি আমদানিকৃত সামগ্রীৰ কার্য্যালয়ৰ লগতে বৃহৎ warehouse (মজুত ভৰাঁল) গৃহ নির্মাণৰ পোষকতাও কৰিব লাগে ইয়াৰ ফলস্বৰূপে হোটেল, ক্লাৱ আৰু বৃহৎ বজাৰৰ সৃষ্টি হ'ব আৰু তাৎক্ষণিক ভাৱে অঞ্চল সমূহৰ উন্নতি হ'ব। একেদৰেই জলবিদ্যুৎ উৎপাদন প্রকল্প সমূহ স্থাপিত হোৱাটো উচিত যিহেতু উত্তৰ পূৱ অঞ্চল বিভিন্ন নদ-নদী হ্রদ আদিৰে আৱৰি আছে। ইয়াৰ উপৰিও অসমৰ চাহ উদ্যোগ এটা বহু পুৰণি উদ্যোগ। দেশৰ মুঠ চাহৰ শতকৰা ৫০ ভাগ অসমে উৎপাদন কৰে। এই উদ্যোগটো এনেকুৱাকৈ উন্নত কৰিব লাগে যে ই এটা উল্লেখযোগ্য ৰপ্তানীকৃত উদ্যোগ হিচাপে পৰিগণিত হয়।
- **বনজ সম্পদৰ উপযুক্ত ব্যৱহাৰ ঃ** কেৱল অসমেই নহয় সমগ্র উত্তৰ-পূৱ অঞ্চলেই বনজ সম্পদত চহকী। বিভিন্ন ঔষধি গছ, বাহঁ আৰু লগতে জৈৱ ডিজেল উৎপাদন (Bio disal) কৰিব পৰা জাট্রফা গছ এই অঞ্চলৰ প্রধান বনজ সম্পদ। জাট্রফা এই কাৰণেই অতি গুৰুত্বপূর্ণ কিয়নো ই খাৰুৱা তেলৰ আমদানি হ্রাস কৰে। ফলস্বৰূপে যথেষ্ট পৰিমাণ বৈদেশিক মুদ্রা সঞ্চয় হ'ব পাৰে। এই অঞ্চলৰ চহকী বনাঞ্চলৰ উপযুক্ত ব্যৱহাৰে আর্থিক বিকাশত সহায় কৰিব।
- **বজাৰ সৃষ্টি ঃ** সীমান্তবর্তী বাণিজ্যৰ আটাইতকৈ গুৰুত্বপূর্ণ সম্ভাৱনীয়তাতো হৈছে সমগ্র অঞ্চলটোত বজাৰৰ সৃষ্টি। ভৌগলিক ৰাজনৈতিক বিশেষত্বৰ বাবে এই সমগ্র অঞ্চলটোত সীমান্তবর্তী বজাৰ সৃষ্টি কৰাটো দুয়োপক্ষৰ বাবেই ৰপ্তানিকৃত থলুৱা সামগ্রীৰ বাবেও আৰু আমদানীকৃত ভোগ্য বস্তুৰ বাবেও ব্যয় সংকুচিত হয়। যিহেতু দুয়োখন দেশৰ মাজৰ দূৰত্ব তেনেই নগণ্য সেয়ে অতি কম দামত এই বস্তুবোৰ কিনা-বেচা হয়।

১০.৪ পূৰ্বলৈ চোৱা নীতি (Look East Policy, LEP)

ভাৰতৰ আন্তর্জাতিক সমন্বয়ৰ ক্ষেত্রত LEP য়ে এক উল্লেখযোগ্য বৰঙণি আগবঢ়াইছে। এই নীতি কেৱল এটা নীতিয়েই নহয়, গোলকীয় অর্থনীতিৰ অগ্রাসনত এই নীতিয়ে পৃথিৱীৰ আগত ভাৰতৰ এক কৌশলপূর্ণ পৰিৱর্তন আনিছে। ১৯৯১ চনত প্রধানমন্ত্রী নৰসিংহ ৰাওৱে প্রথম প্রৱর্তন কৰিছিল আৰু পিছলৈ অটল বিহাৰী বাজপেয়ীয়ে ইয়াক এক সুকীয়া মর্য্যাদা দিছিল।

উদ্দেশ্য ঃ এই নীতিৰ প্রধান উদ্দেশ্যসমূহ হ'ল—

- সংশোধন আৰু উদাৰীকৰণ (Reform) মুক্ত বাণিজ্যৰ চুক্তি
- অর্থনৈতিক বিকাশ
- উঃ-পূৱ ৰাজ্যসমূহৰ উন্নয়ন প্রয়োজনীয় পৰিকাঠামো ব্যৱস্থাৰ উন্নয়ন আৰু ৰেলপথ, ঘাইপথ, আকাশীপথৰ উন্নয়নৰ জৰিয়তে দক্ষিণ-পূৱ দেশসমূহৰ মাজত সংযোগ স্থাপন।
- চীনৰ প্রভাৱ এই অঞ্চলটোত হ্রাস কৰাৰ চেষ্টা।
- দক্ষিণ-পূৱৰ লগত নিৰাপত্তা আৰু প্রতিৰক্ষা শিতানত কুটনৈতিক (Diplomatic) পদক্ষেপ হাতত লোৱা।

১৯৯০ চনৰ আৰম্ভণিতে পৰিবর্তিত আন্তর্জাতিক পটভূমিত আৰু ভাৰতৰ আর্থিক ভাৱে মন্দা আৰু ৰাজনৈতিকভাৱে বিশৃংখল অৱস্থাত এই নীতিৰ আৰম্ভণি হৈছিল। এই নীতিৰ প্রভাৱ ভাৰতৰ অর্থনীতিত ধনাত্মক। কৌশলগত, ৰাজনৈতিক আৰু অর্থনৈতিক দিশৰ মাজত এই নীতিয়ে প্রধান যোগসূত্র হিচাপে কাম কৰিছে।

সমগ্র ভাৰতৰ উত্তৰ-পূৱ অঞ্চলৰ আর্থিক বিকাশেই এই নীতিৰ মূল অর্থনৈতিক মন্ত্র। এই নীতিয়ে সঠিকভাৱে চিনাক্ত কৰিছে যে উত্তৰ-পূৱ ভাৰত পূৱৰ দুৱাৰমুখ। আৰু এই অঞ্চলৰ উন্নতিয়ে চুবুৰীয়া দেশৰ লগত ভাৰতৰ বৈদেশিক বাণিজ্যৰ যোগেদি আর্থিক, সামাজিক, সাংস্কৃতিক, প্রতিৰক্ষা আদি সকলো বিষয়তে উন্নতি লাভ কৰিব।

নীতিৰ মূলমন্ত্র ঃ

লুক এষ্ট পলিচিৰ মূলমন্ত্রই হৈছে চুবুৰীয়া দেশৰ লগত ভাৰতৰ অর্থনৈতিক সম্বন্ধ স্থাপন কৰা। তলত এই নীতিৰ মূল কথাবোৰ উল্লেখ কৰা হ'ল —

- ASEAN ৰ লগত ৰাজনৈতিক সম্বন্ধ স্থাপন কৰা।
- পর্য্যটন, বাণিজ্য, বিজ্ঞান আৰু প্রযুক্তিবিদ্যা, পৰিবহণ, যাতায়ত আদি খণ্ডত অত্যাধিক অর্থনৈতিক সহযোগিতা স্থাপন।
- সীমান্তৱর্তী অঞ্চলসমূহৰ প্রতিৰক্ষা ব্যৱস্থা শক্তিশালী কৰা।

এই নীতিৰ সাফল্যতা সম্পূর্ণভাৱে উত্তৰ-পূৱ ভাৰতৰ উন্নয়নৰ ওপৰত নির্ভৰ কৰে। কিন্তু বাস্তৱত দেখা যায় যে যদিও উত্তৰ-পূর্বাঞ্চল প্রাকৃতিক সম্পদ আৰু সাংস্কৃতিক ক্ষেত্রত চহকী কিন্তু এই অঞ্চলৰ ভৌগলিক ৰাজনৈতিক কিছু বৈশিষ্ট্যৰ বাবে ভাৰতৰ মূল সুঁতিৰ পৰা

প্রশ্ন নং ৬ ঃ AEP বিষয়ে চমুকৈ আলোচনা কৰা । (৭০ টা শব্দৰ ভিতৰত)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

১০.৬ AEP আৰু LEP ৰ পার্থক্য

AEP আৰু LEP একেটা মুদ্রাৰ দুটা পিঠি। তলত এই দুখন নীতিৰ মাজৰ পার্থক্য দিয়া হ'ল —

ওপৰত উল্লেখ কৰাৰ দৰে AEP ২০১৪ চনত প্রধানমন্ত্রী নৰেন্দ্র মোডীয়ে ম্যানমাৰত অনুষ্ঠিত হোৱা দ্বাদশ ASEAN অধিবেশনত AEP প্রৱর্তন কৰিছিল। AEP আচলতে LEP ৰ এটা নতুন সংস্কৰণ আনহাতে ১৯৯২ চনত প্রাক্তন প্রধানমন্ত্রী নৰসিংহ ৰাওৱে বিভিন্ন ভৌগলিক ৰাজনৈতিক আৰু অর্থনৈতিক কাৰণৰ পৰিপ্রেক্ষিতত এই নীতি প্রৱর্তন কৰিছিল।

LEP প্রৱর্তন কৰা হৈছিল ভাৰত আৰু এছিয়ান ASEAN দেশসমূহৰ মাজত শক্তিশালী সম্বন্ধ স্থাপন কৰিবলৈ। সেই সময়ত ভাৰতবর্ষই কিছু বৈদেশিক সংকটত ভুগিব লগা হৈছিল। ১৯৭০ আৰু ১৯৮০ ৰ তেলৰ সংকট, শীতল যুদ্ধৰ সামৰণি তথা ছভিয়েট ৰাছিয়াৰ পতনে ভাৰতৰ অর্থনীতি দূর্বল কৰি তুলিছিল। এনেকুৱা সময়তে ১৯৯০ চনত ভাৰতে দক্ষিণ-পূৱ এছিয়াৰ বিভিন্ন দেশৰ মাজত ঐতিহাসিক, সাংস্কৃতিক আৰু সভ্যতাৰ মিলন ঘটোৱাৰ এক সুযোগ ঘটিছিল আৰু তাৰ পৰিপ্রক্ষিততেই LEP ৰ উদ্ভাৱন হৈছিল।

LEP সম্পূর্ণ ২০ বছৰ ধৰি অতিবাহিত হৈ আছিল আৰু ১৯৯২ চনৰ পৰা ভাৰত এছিয়ানৰ সহযোগী হিচাপে ASEAN ৰ আঞ্চলিক মঞ্চৰ সভ্য আছিল। ২০০২ চনৰ ভাৰত আৰু ASEAN আন এটা বন্দবস্তিত অন্তর্ভুক্ত হৈছিল যাক কোৱা হৈছিল মুক্ত বাণিজ্য চুক্তি FTA (Free Trade agrement)।

FTA য়ে ২০০৯ চনত দ্বৈত চুক্তিৰ জন্ম দিছিল। এই চুক্তিয়ে দুখন দেশৰ বাণিজ্যৰ উন্নতি সাধন কৰিছিল। অৱশ্যে LEP ২০১২ চনৰ পিছত AEP নামেৰে নতুন নামাকৰণ কৰিছিল। যিখনে বাণিজ্যৰ মাজতে সামৰি নাথাকি, সাংস্কৃতিক, আর্থিক, ৰাজনৈতিক প্রতিৰক্ষা আদি সকলো দিশকে সামৰি লৈছিল।

NDA চৰকাৰে ২০১৪ চনত AEP ৰ জন্ম দি ভাৰতৰ সম্পর্ক ASEAN ৰ মাজতে আবদ্ধ নাৰাখি ইয়াৰ সম্পর্ক উত্তৰ আৰু দক্ষিণ কোৰিয়া, অষ্ট্রেলিয়া, নিউজিলেণ্ড, বাংলাদেশ আৰু ফিজি আদি দেশলৈ আগুৱাই নিছিল।

১০.৮ অধিক জানিবলৈ

1] Surjya Chutia, (2015): *Prospects of Border trade for NER of India with South Asian countries,* International Journal of Research in Economic and Social Science, V-S, issue 10

2] Bijoy Gogoi,(2018):Act (Look) *East Policy and Geo-Political Significance of North East India (NEI)*. Sub-Regional Connectivity Trade and Growth-The Case for North-East India, Published by Dept. of Economics. D. K. College, Mirza

১০.৯ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ সীমান্তবর্তী বাণিজ্যৰ বুলিলে সাধাৰণতে সীমান্ত অঞ্চলত সামগ্রীৰ বিনিময়কে বুজায়। ই সাধাৰণতে এটা দ্বিপাক্ষিক চুক্তি অনুসৰি বৈধভাৱে দুখন দেশৰ সীমান্ত অঞ্চলত বসবাস কৰা লোক সকলৰ মাজত গঢ়ি উঠা বাণিজ্য।

২ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ যদিও উত্তৰ-পূৱ অঞ্চলত কোনো গধু�ৰ আৰু বৃহৎ উদ্যোগ নাই তথাপিও ইয়াক SAARC আৰু ASEAN ৰ মাজৰ দেশবোৰৰ লগত বাণিজ্যৰ কেন্দ্রস্থল হিচাপে গঢ়ি তোলাৰ সম্ভবনা আছে। উত্তৰ-পূৱৰ কিছু অঞ্চলত বৃহৎ ware মজুত গৃহ প্রতিষ্ঠাৰ সম্ভাৱনা আছে। তাৰোপৰি এই অঞ্চলত যিহেতু বহুত কেইখন বিশাল নদী আছে সেয়ে এই নদীসমূহৰ পৰা জলবিদ্যুৎ উৎপাদন কৰাৰ সম্ভাবনা নুই কৰিব নোৱাৰি। ইয়াৰ উপৰিও চাহ উদ্যোগৰ এনেকুৱাকৈ উন্নতি কৰিব লাগে যে আন কিছুমান সহায়ক উদ্যোগ যেনে— প্লাইউদ, কয়লা ইত্যাদিও গঢ়ি উঠে।

৩ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ LEP ৰ দুটা প্রধান উদ্দেশ্য হ'ল —

(ক) উত্তৰ-পূৱ ভাৰতৰ উন্নয়ন ঃ পৰিকাঠামো ব্যৱস্থা যেনে— ঘাইপথ, ৰেলপথ, আকাশীপথ তথা যোগাযোগ ব্যৱস্থাৰ উন্নতিৰে দক্ষিণ এছিয়াৰ লগত উত্তৰ-পূৱ ভাৰতৰ সংযোগ স্থাপন কৰা।

(খ) এই অঞ্চললৈ চীনৰ আগ্রাসন প্রতিহত কৰা।

৪ নং প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ AEP কোনো নতুন নীতি নহয়। ই LEP ৰ এটা নতুন নাম। এই নীতিৰ মূল ধাৰণাটো হৈছে— ই কেৱল চিন্তা তথা উদ্ভাবনতেই সীমাবদ্ধ নহয় ৰৱং কার্য্যকৰীকৰণ আৰু নিৰূপণহে ইয়াৰ প্রধান উদ্দেশ্য। এই নতুন পদ্ধতিটোৱে ভাৰতৰ সম্পর্ক দক্ষিণ-পূৱ এছিয়াৰ সমগ্র অঞ্চলটোৰ লগত প্রত্যক্ষ্য সম্পর্ক স্থাপনত গুৰুত্ব

অধ্যায় ১১ ঃ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত বেংকিং আৰু বিত্তীয় অন্তৰ্ভুক্তিকৰণ ঃ পাৰদৰ্শিতা, সম্ভাৱনা আৰু প্ৰত্যাহ্বান

অধ্যায় গাঁথনি

১১.১ উদ্দেশ্য

১১.২ পাতনি

১১.৩ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত বেংকিং খণ্ডৰ পাৰদৰ্শিতা, সম্ভাৱনাআৰু প্ৰত্যাহ্বান

১১.৩.১ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত বেংকিং খণ্ডৰ পাৰদৰ্শিতা

১১.৩.২ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত বেংকিং খণ্ডৰ সম্ভাৱনা

১১.৩.৩ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত বেংকিং খণ্ডৰ মুখ্য প্ৰত্যাহ্বানসমূহ

১১.৪ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত আঞ্চলিক গ্ৰামীণ বেংক (RRBs) সমূহৰ পাৰদৰ্শিতা, সমস্যা আৰু সম্ভাৱনীয়তাসমূহ

১১.৪.১ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত আঞ্চলিক গ্ৰামীণ বেংকসমূহৰ পাৰদৰ্শিতা

১১.৪.২ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত আঞ্চলিক গ্ৰামীণ বেংকসমূহৰ সমস্যাৱলী

১১.৪.৩ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত আঞ্চলিক বেংকৰ সম্ভাৱনীয়তাসমূহ

১১.৫ অধ্যায়টোৰ আমি কি শিকিলোঁ

১১.৬ অধিক জানিবলৈ

১১.৭ অগ্ৰগতি খতিয়ান

১১.৮ আৰ্হি প্ৰশ্ন

১১.১ শিক্ষণ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি—

- উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত বিত্তীয় অন্তৰ্ভুক্তিকৰণৰ সাম্প্ৰতিক দৃশ্যপট।
- বিত্তীয় খণ্ডই সন্মুখীন হৈ থকা প্ৰধান প্ৰত্যাহ্বানসমূহৰ ওপৰত আলোকপাত
- উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত বিত্তীয় খণ্ড উন্নত কৰিবৰ বাবে পৰামৰ্শ দিয়া।
- উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত বেংকিং খণ্ড বিশেষকৈ আঞ্চলিক গ্ৰামীণ বেংকসমূহৰ সেৱা প্ৰদানত পাৰদৰ্শিতা আৰু সম্ভাৱনীয়তাসমূহৰ বিষেয়ে অধ্যয়ন।

১১.২ পাতনি

আধুনিক সময়ত বিত্তীয় সেৱাই অৰ্থনৈতিক উন্নয়নৰ প্ৰক্ৰিয়াত অতি গুৰুত্বপূৰ্ণ ভুমিকা পালন কৰে। বিত্তীয় সেৱাসমূহৰ ভিতৰত বেংকিং খণ্ডটো আটাইতকৈ গুৰুত্বপূৰ্ণ, কিয়নো এখন অৰ্থনীতিৰ মূল লক্ষ্য অৰ্থাৎ অৰ্থনৈতিক উন্নয়ন কাৰ্যকৰী আৰু নিপুণ বেংকখণ্ডৰ সেৱাৰ ওপৰত

অসমত আৰু বাকী দুখন বৰ্তমানৰ মেঘালয়ত আছিল। বেংক সেৱা অলপ ভাল পৰ্য্যায়ত আছিল কেৱল অসমত। কিয়নো তাত চাহ আৰু তৈল উদ্যোগসমূহ আছিল। ৰেংক সেৱা সূচল নোহোৱাৰ উমৈহতীয়া কাৰক সমূহ হ'ল শোচনীয় পৰিবহণ আৰু যোগাযোগ ব্যৱস্থা বিশেষকৈ পাহৰীয়া অঞ্চলত য'ত জনবসতিও সেৰেঙা; পৰম্পৰাগত জনজাতীয় অৰ্থনীতিত আধুনিক বেংক সেৱাৰ চাহিদাও সীমিত আৰু এনেবোৰ কাৰণতে আধুনিক বেংক সেৱা উন্নত হোৱাৰ ক্ষেত্ৰত হেঙাৰ হৈ আহিছে। ১৯৬৯ চনত হোৱা প্ৰধান প্ৰধান বেংক সমূহৰ ৰাষ্ট্ৰীয়কৰণ উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলত আধুনিক বেংক ব্যৱস্থা উন্নয়নৰ ক্ষেত্ৰত এক সন্ধিক্ষণ আছিল। এক নিম্ন বুনিয়াদৰ পৰা আৰম্ভ কৰে, বেংক শাখা সমূহৰ সম্প্ৰসাৰণ অঞ্চলটিত প্ৰভুত পৰিমাণে হৈছে।

তালিকা ১১.১ ঃ উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলঃ বেংক শাখাৰ নেটৱৰ্ক সম্প্ৰসাৰণ ২০১০

ৰাজ্য	বেংক শাখা (সংখ্যা)	প্ৰতি শাখাৰ বিপৰীতে জনসংখ্যা	প্ৰতি ১০০০বৰ্গ কিঃ মিঃ বেংক শাখা
অৰুণাচল প্ৰদেশ	40	17282	1
অসম	1477	21003	19
মণিপুৰ	81	33602	3
মেঘালয়	213	13916	9
মিজোৰাম	94	11133	4
নাগালেণ্ড	90	22007	5
চিকিম	74	8252	10
ত্ৰিপুৰা	192	19120	22
উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল	2342	19465	9
ভাৰতবৰ্ষ	86960	13916	26

উদাৰীকৰণৰ পিছৰ কালছোৱাত, ধাৰাটো অৱশ্যে ওলোটা হৈছিল। ২০০১-২০১০ সময়ছোৱাত সমগ্ৰ দেশত ১৮৮১১১ টা নতুন শাখা মুকলি হোৱাৰ বিপৰাতে অঞ্চলটিত মাত্ৰ ৪০৭ টা অতিৰিক্ত শাখা হয়। অসমত সৰ্বোচ্চ সংখ্যক (১৪৭৭) বেংক শাখাৰ বিপৰাতে দ্বিতীয় স্থানত ত্ৰিপুৰা (২২৯) আৰু তাৰ পিছতে মেঘালয়ত (২১৩) অধিক বেংক শাখা আছে। উক্ত ১১.১ নং তালিকাৰ পৰা এইটো স্পষ্ট হয় যে যদিও ৰাষ্ট্ৰীয় কৰণৰ পৰৱৰ্তী কালছোৱাত ভৌগোলিক ক্ষেত্ৰত বেংক শাখা সম্প্ৰসাৰণ হৈছে, ই এতিয়াও ৰাষ্ট্ৰীয় গড়ৰ তুলনাত বহুত পিছুৱাই আছে। সৰ্বভাৰতীয় পৰ্য্যায়ত ২০১০ চনত প্ৰতি হাজাৰ বৰ্গ কিঃমিত ২৬ টা বেংক শাখাৰ বিপৰীতে অঞ্চলটিত মাত্ৰ ৯ টা বেংক শাখা আছে। অঞ্চলটিৰ ৰাজ্যসমূহৰ মাজত ভৌগোলিক অন্তৰ্ভুক্তিকৰণৰ ক্ষেত্ৰত বেচ ভিন্নতা আছে। অৰুণাচল প্ৰদেশত প্ৰতি হাজাৰ বৰ্গ কিঃমিত মাত্ৰ এটা বেংক শাখা, মণিপুৰত তিনি, মিজোৰামত চাৰি তথা নাগালেণ্ডত প্ৰতি হাজাৰ বৰ্গ কিঃমিত পাচঁটা বেংক শাখা আছে। ইয়াৰ বিপৰীতে অসমত ১৯ টা আৰু ত্ৰিপুৰাত প্ৰতি হাজাৰ বৰ্গ কিঃমিঃত ২২ টা বেংক শাখা আছে।

জমা বৃদ্ধিৰ হাৰ একে সময়চোৱাত ৪০ শতাংশৰ উৰ্দ্ধত আছিল।

ৰাজ্য অনুপাতে তুলনা কৰিলে দেখা যায় মিজোৰামৰ সৰ্বনিম্ন ২৪% C-D অনুপাত, তাৰ পিছতেই ত্ৰিপুৰা আৰু অৰুণাচল য'ত দুয়োটাৰে ২৫% কৈ C-Dঅনুপাত আছে। মনিপুৰৰ সৰ্বোচ্চ ২৫% ঋণ-জমা অনুপাত আছে তাৰ পিছতে চিকিম (৩৭%) আৰু অসম (৩৬%)আছে। আন ৰাজ্যসমূহত অঞ্চলটিত গড় ৩৫ শতাংশতকৈ কম। মেঘালয় আৰু চিকিমৰ বাহিৰে বাকী সকলোবোৰ ৰাজ্যতেই যোৱা দহকটোত ঋন-জমা অনুপাত উল্লেখনীয়ভাৱে হ্ৰাস পাইছে।

উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলে এতিয়াও উৎপাদনশীল হিচাপত সম্পূৰ্ণভাৱে বেংকিং সেৱাৰ সম্ভাৱনীয়তাক কামত লগাব পৰা নাই। তালিকাভুক্ত বাণিজ্যক বেংকসমূহে এতিয়াও অঞ্চলটিৰ চুকে-কোণে শাখা বিস্তাৰ কৰিব পৰা নাই, বিদেশী বেংকৰ উপস্থিতি তেনেই নগণ্য আৰু অঞ্চলটিত ব্যক্তিগত বেংকৰ উপস্থিতিও তাকৰ। ভৌগলিকভাৱে একাষৰীয়া হোৱা বাবে বেংকসমূহৰ পাৰদৰ্শিতা দেশৰ অইন অইন অঞ্চলৰ লগত ফেৰ মাৰিব পৰা নাই।

১১.৩.২ সম্ভাৱনীয়তা

বিত্তীয় অন্তভুক্তিকৰণৰ গুৰুত্বক অনুধাৱন কৰি উঃ-পূঃৰ প্ৰতিখন ৰাজ্যই যৎপৰোনাস্তি কৰিব লাগিব আৰু বিত্তীয় সেৱাৰ চাহিদাৰ আৰু যোগানৰ দুয়োটা দিশৰ সামঞ্জস্য আনিবলৈ আৰু প্ৰত্যাহ্বানসমূহ অতিক্ৰম কৰিবলৈ উপযুক্ত কাৰ্যপন্থা হাতত ল'বলৈ বেংকসমূহৰ লগত সহযোগিতা কৰিব লাগিব। উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত বেংকিং খণ্ডৰ পাৰদৰ্শিতাৰ ফালে চাই অঞ্চলটিত বেংক ব্যৱস্থাৰ ভৱিষ্যতৰ সম্ভাৱনীয়তা সমূহ তলত সংক্ষেপে উল্লেখ কৰা হ'ল —

- বেংকিং সেৱাই ঢুকি নোপোৱা উত্তৰ-পূব ভাৰতৰ গ্ৰামীণ অঞ্চলৰ লোক যিসকলৰ বেংকসমূহৰ সম্ভাব্য গ্ৰাহক, তেওঁলোকৰ বাবে বিত্তীয় স্বাক্ষৰতা প্ৰয়োজনীয় হৈ উঠিছে। ই অঞ্চলটিৰ লোক সকলে বিত্তীয় সামগ্ৰী/সেৱাসমূহ সহজে উপলব্ধি কৰাত সহায় কৰিব।
- উত্তৰ-পূৰ্ব পৰিষদ (NEC) এ আন্তঃগাঁথনি আৰু যোগাযোগৰ উন্নয়নৰ লগতে ভাৰতীয় ৰিজাৰ্ভ বেংকৰ কাঠামোৰ ভিতৰত থকা ব্যৱস্থাসমূহৰ বাবে বাস্তৱ সন্মত পৰিকল্পনালৈ আগবাঢ়ি আহিব লাগে। ই নিঃসন্দেহে অঞ্চলটিৰ পিছ পৰা লোকখিনিৰ বহন যোগ্য খৰচত উন্নত গুণ সম্পন্ন বিত্তীয় সেৱা আৰু অধিক বেংকৰ সুবিধা লাভ কৰোৱাত সহায়ক হ'ব। এনে পদক্ষেপে নিশ্চিত ভাৱে চৰকাৰৰ দৰিদ্ৰতা নিবাৰণৰ বাবে বহল লক্ষ্য অৰ্জনৰ আহিলা হিচাপে কাম কৰিব।

অগ্ৰগতি নিৰীক্ষণ

প্ৰশ্ন নং ১ ঃ অৰ্থনৈতিক উন্নয়নত বেংকিং সেৱাৰ ভূমিকা কি? (৩০ টা মান শব্দত উত্তৰ দিয়ক)

.....

.....

.....

প্ৰশ্ন নং ২ ঃ ৰাষ্ট্ৰীয়কৰণৰ পিছত উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত বেংক সেৱাৰ সম্প্ৰসাৰণৰ ওপৰত এটি চমুটোকা লিখক? (৭০ টা মান শব্দত উত্তৰ দিয়ক)

.....

.....

.....

.....

.....

১১.৪ উত্তৰ-পূৰ্ৱাঞ্চলত আঞ্চলিক গ্ৰামীণ বেংক (RRBs)

সমূহৰ পাৰদৰ্শিতা, সমস্যা আৰু সম্ভাৱনীয়তা আঞ্চলিক গ্ৰামীণ বেংক (RRBs) সমূহ হ'ল ভাৰতৰ বিভিন্ন ৰাজ্যত আঞ্চলিক পৰ্য্যায়ত কাম-কাজ কৰা চৰকাৰী বেংক। আঞ্চলিক গ্ৰামীণ বেংকসমূহ কৃষি আৰু অন্যান্য গ্ৰাম্য ক্ষেত্ৰত পৰ্য্যাপ্ত পৰিমাণে বেংক সেৱা আৰু ঋণৰ ব্যৱস্থা কৰিব লাগে ১৯৭৫ চনৰ চেপ্তেম্বৰৰ এক অধিসূচনা তথা RRB আইন, ১৯৭৬ চনৰ জৰিয়তে স্থাপিত কৰা হৈছিল। RRB সমূহে চহৰ অঞ্চলটো কাম-কাজ চলায়। ই মূলত ক্ষুদ্ৰ বিত্তীয় প্ৰতিষ্ঠান আৰু লগতে বেংক সেৱা প্ৰতিষ্ঠান হিচাপে কাম কৰে। ই অৰ্ধ বেংকিং সেৱা (যেনে— ল'কাৰ ব্যৱস্থা, ডেবিট আৰু ক্ৰেডিট কার্ডৰ সুবিধা) আৰু লগতে কেতবোৰ চৰকাৰী কাম-কাজ যেনে— পেঞ্চন, মঁজুৰি আদি ব্যৱস্থাপনা কৰে। RRB সমূহ কেন্দ্ৰীয় চৰকাৰ, ৰাজ্যিক চৰকাৰ আৰু পৃষ্ঠপোষণকাৰী মালিকীস্বত্বৰ বেংক যিয়ে ক্ৰমে অনুপাত ৫০:১৫:৩৫ অনুসৰি অংশ বাটোৱাৰা কৰে।

উত্তৰ-পূৰ্ব ভাৰতত, বহুতো আঞ্চলিক গ্ৰামীণ বেংক আছে। যিয়ে প্ৰাথমিক বেংক তথা বিত্তীয় সম্পৰ্কীয় সেৱাসমূহ আগবঢ়ায়। সেইবোৰ হ'ল —

- অৰুণাচল প্ৰদেশ ৰুৰেল বেংক (অৰুণাচল প্ৰদেশ))
- অসম গ্ৰামীণ বিকাশ বেংক (অসম)
- লাংপী দেহাংগী ৰুৰেল বেংক (অসম)
- মণিপুৰ ৰুৰেল বেংক (মণিপুৰ)
- মেঘালয় ৰুৰেল বেংক (মেঘালয়)

আৰু সামৰি লোৱা জিলা (২৩ খন) আছে, কর্ণাটকৰ আঞ্চলিক গ্রামীণ বেংকৰ সংখ্যা (৪ খন) শাখাৰ সংখ্যা (১৪৬০ টা) আৰু সামৰি লোৱা জিলাৰ সংখ্যা (৩০ খন), বিহাৰত RRB ৰ সংখ্যা (৩) শাখাৰ সংখ্যা (১৭১৮) আৰু সামৰি লোৱা জিলাৰ সংখ্যা (৩৮ খন), মধ্য প্রদেশক RRB ৰ সংখ্যা (৩), শাখা (১১৩২) আৰু সামৰি লোৱা জিলা (৫০ খন), ৰাজস্থানত RRB ৰ সংখ্যা (৩) শাখা (১১৫৭) আৰু সামৰি লোৱা জিলা (৩৬ খন)। ইয়াৰ পৰা এইটো প্রমাণিত হয় যে উক্ত ছয়খন ৰাজ্যই (উত্তৰ প্রদেশ, অন্ধ্রপ্রদেশ, কর্ণাটক, বিহাৰ, মধ্যপ্রদেশ, ৰাজস্থান) সর্বাধিক সংখ্যক আঞ্চলিক গ্রামীণ বেংক (৫০% তকৈ অধিক) আৰু জিলাক বেংকিং নেটৱর্কত সামৰি লৈ আঞ্চলিক গ্রামীণ বেংকৰ সিংহভাগ লৈ আছে। এটা আমোদজনক কথা লক্ষ্য কৰিব পাৰি যে উত্তৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ ৰাজ্য মণিপুৰ, মেঘালয়, মিজোৰাম, নাগালেণ্ড, ত্রিপুৰা, অৰুণাচল প্রদেশৰ ভাগ RRB ৰ সংখ্যা, শাখাৰ সংখ্যা আৰু সামৰি লোৱা জিলাৰ ক্ষেত্রত তেনেই নগণ্য। উল্লেখনীয়ভাৱে মন কৰিবলগীয়া কথা যে এইবোৰ ৰাজ্যত মাত্র এখনকৈ আঞ্চলিক গ্রামীণ বেংক আৰু মুঠ কম সংখ্যক শাখা আছে, য'ত নাগালেণ্ডত এনে বেংকৰ মাত্র ১০ টা শাখা আছে। এই কথাটো স্পষ্টভাৱে আঞ্চলিক গ্রামীণ বেংকৰ অসমতাপূর্ণ বিকাশ হোৱাটো সূচায় য'ত পিছপৰা অঞ্চল সমূহক বেংক সেৱাৰ সা-সুবিধা প্রদানত কম প্রাধান্য দিয়া হৈছে। ইয়ে পিছপৰা অঞ্চলসমূহৰ ঋণৰ প্রয়োজনীয়তা পূৰণ কৰাত ব্যর্থ হোৱা দেখুৱায়।

বিত্তীয় প্রতিষ্ঠান এটাৰ দক্ষতা আৰু পাৰদর্শিতা ঋণ জমা (C-D Ratio) ৰ অনুপাতৰ পৰা জুখিব পাৰি য'ত অধিক C-D অনুপাত থকাটোক উৎকৃষ্ট বুলি ক'ব পাৰি। তলৰ তালিকাত (তালিকা -১১.৪) ভাৰতৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ ৰাজ্যসমূহত আঞ্চলিক বেংক সমূহ ঋণ জমা অনুপাত দেখুওৱা হৈছে।

তালিকা ১১.৪ ঃ ৰাজ্যভিত্তিক আঞ্চলিক গ্রামীণ বেংকসমূহৰ ঋণ জমাৰ অনুপাত

ৰাজ্য	২০০৮	২০০৯	২০১০	২০১৫	২০১৭
অৰুণাচল প্রদেশ	25.4	18.9	20.1	25.0	24.6
অসম	52.6	48.3	47.5	53.2	52.9
মণিপুৰ	60.0	41.7	36.6	50.0	39.3
মেঘালয়	30.7	29.5	35.0	54.5	36.7
মিজোৰাম	63.7	53.9	48.4	50.0	52.2
নাগালেণ্ড	47.1	33.3	27.3	–	22.2
ত্রিপুৰা	47.9	41.3	41.0	39.0	37.0
উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল	49.9	44.5	44.1	47.4	65.6

উৎস ঃ *RBI Publications*

দ্রুত উন্নয়নে ভাৰতবর্ষত বেংক সেৱাত বৈষম্য হ্রাস কৰাত সহায় কৰিছে। আঞ্চলিক গ্রামীণ বেংক সমূহৰ শাখা সম্প্রসাৰণ, জমা অধিগ্রহণ, গ্রাম্য উন্নয়ন তথা ঋন সাহার্য্য আদিৰ ক্ষেত্রত প্রচেষ্টাবোৰ প্রসংশনীয়। RRB সমূহৰ মূল লক্ষ্য যেনে— বেংক সেৱাৰ পৰা বঞ্চিত গাওঁ অঞ্চলত বেংকৰ সা-সুবিধা লৈ যোৱাত সফল হৈছে। বিশেষকৈ জঞ্জাল বিহীন আৰু কম খৰচী বেংক সেৱাই গাৱলীয়া মহাজন বা ব্যক্তিগত ঋণদাতাৰ শোষনৰ পৰা মুক্ত হ'বলৈ আৰু গাৱৰ মানুহক সঞ্চয়ৰ প্রতি আগ্রহী হ'বলৈ উৎসাহ যোগাইছে। এনেদৰেই সমবায় বেংক বা বাণিজ্যক বেংকৰ তুলনাত আঞ্চলিক গ্রামীণ বেংক সমূহৰ নেটৱর্ক শক্তিশালী হৈছে। আঞ্চলিক গ্রামীণ বেংকসমূহ অধিক বাস্তৱমুখী হ'বলৈ চৰকাৰে আৰু অধিক কার্য্যকৰী পদক্ষেপ ল'ব লাগিব। RRB সমূহে গ্রাম্যঞ্চলত কৃষি, বানিজ্য আৰু ঔদ্যোগিক বিকাশৰ কাৰণে ক্ষুদ্র, উপান্ত তথা অর্থনৈতিকভাৱে দুর্বল লোকক ঋণৰ সবিধা প্রদানৰ উদ্দেশ্যৰে গ্রাম্যাঞ্চলত এক গুৰুত্ব ভূমিকা পালন কৰে। তথাপি এতিয়াও এই বেংকসমূহৰ সীমিত ব্যৱসায়িক নমনীয়তা, ঋণৰ পৰিমাণ কম, ঋণ ঘূৰাই অনাৰ নিম্নহাৰ তথা উচ্চ ক্ষতি শংকাযুক্ত ঋণ আদিৰ বাবে এই বেংক সমূহৰ বাণিজ্যিক বাস্তৱমুখীতাৰ ওপৰত প্রশ্ন উত্থাপিত হয়।

আঞ্চলিক গ্রামীন বেংকসমূহে গ্রাহক সকলৰ লগত সু-সম্পর্ক গঢ়ি তুলিব লাগিব আৰু তেওঁলোকৰ মাজত আত্মবিশ্বাস জগাই তুলিব লাগিব। এই সমস্যা অতিক্রম কৰিবলৈ বেংকৰ কর্মচর্তাও কর্মচাৰী সকলে গ্রাহক সকলৰ লগত বেছিকৈ কথা-বতৰা পাতিব লাগিব। যিবোৰ অঞ্চলৰ গ্রাহকে বেংক সেৱাৰ সা-সুবিধা পাবলৈ সক্ষম হোৱা নাই সেইবোৰ অঞ্চলত বেংকৰ শাখা মুকলি কৰিব লাগিব। RRB সমূহৰ অৱস্থাৰ উন্নতীকৰণ কৰিবলৈ চৰকাৰে ৰাজ্যত ভৌগোলিকভাৱে ভাৱে পাশ্বৱর্তী বেংকসমূহক একত্রিত কৰিবলৈ পদক্ষেপ লৈছে। এই পদক্ষেপৰ ফলস্বৰূপে ৰাজধানী এলেকাত কামকাজ চলাই থকা একাধিক আঞ্চলিক বেংকে তেওঁলোকৰ এলেকাৰ ভাল প্রযুক্তিগত কৌশলক ব্যৱস্থাপনাৰ বাবে সেৱা সম্প্রসাৰিত কৰিব। এই ডিজিটেল যুগত তেওঁলোকৰ গ্রাহক তথা সম্ভাৱনীয় গ্রাহকক আকর্ষিত কৰিবলৈ দ্রুত, গুণগত তথা নিৰাপদ বেংক সেৱাৰ ওপৰত গুৰুত্বাৰোপ কৰিব লাগিব। গতিকে এক উপযুক্ত জমা সংহত নীতিৰ প্রয়োজন যাৰ ওপৰত আঞ্চলিক গ্রামীণ বেংকসমূহৰ ভৰিষ্যত বর্তি থকাটো নির্ভৰ কৰে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৩ ঃ আঞ্চলিক গ্রামীণ বেংক (RRB) কি, বাখ্যা কৰক।
(২০০ টা মান শব্দত উত্তৰ দিয়ক)

.....

.....

- পর্য্যপ্ত মূলধনৰ নাটনি আৰু কাম-কাজ চলোৱাত কেতবোৰ বাধাৰ বাবে আঞ্চলিক গ্রামীণ বেংকসমূহে वित्तीय অন্তর্ভুক্তিক উদগনি দিয়াৰ বাবে বৰ বেছি ভূমিকা ল'ব পৰা নাছিল।

১১.৬ অধিক জানিবলৈ

1] Mithani, D.M : Money, Banking, *International Tnade and Public Finance*, Himalaya Publishing House

2] Bhole, L.M. & Mahakund. J,: *Financial Inclusions and markets,5th edn*, The Mcgnawhil Companies

3] Datt, G & Mahajan, A (2012) : *Indian Economy S. Chand & Company Ltd.* ISBN: 81-219-0298-3

১১.৭ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

১ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ অর্থনৈতিক উন্নয়ন বেংক খণ্ডৰ সেৱাৰ কার্যকৰী আৰু সুদক্ষ কাম-কাজৰ ওপৰত বহুল পৰিমাণে নির্ভৰ। পঞ্চম সংহতকৰণ আৰু সেইবোৰক অর্থনৈতিক অৱস্থাৰ উন্নীতকৰণার্থে লাভজনক প্রণালী নির্দেশনাৰ বাবে বেংকসমূহৰ কর্ম দক্ষতাই পৰিমানে সহায় কৰে।

২ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলত আধুনিক বেংকিং সেৱা উন্নয়নৰ ক্ষেত্রত ১৯৬৯ চনত প্রধান বেংকসমূহৰ ৰাষ্ট্রীয়কৰণ এক সন্ধিক্ষণ আছিল। এক নিম্ন ভিত্তিৰ পৰা আৰম্ভ কৰি, শাখা সম্প্রসাৰণৰ নেটৱর্ক উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ ৰাজ্যসমূহৰ উল্লেখনীয়ভাৱে সম্প্রসাৰিত হৈছিল। উদাৰীকৰণৰ পৰৱর্তী কালছোৱাত, অৱশ্যে ধাৰাটো ওলোটা হৈছিল। ২০০১-২০১০ কালছোৱাত খোলা হোৱা ১৮৮১১ নতুন শাখাৰ ভিতৰত অঞ্চলটি কেৱল ৪০৭ টা শাখাৰ দ্বাৰা লাভান্বিত হৈছিল। অসমত সর্বোচ্চ (১৪৭৭) সংখ্যক বেংক শাখা আছে, তাৰ পিছতে ত্রিপুৰা (২২৯) আৰু মেঘালয়ত (২১৩) বেংক শাখা আছে।

৩ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ আঞ্চলিক গ্রামীণ বেংক (RRBs) হ'ল ভাৰতৰ বিভিন্ন ৰাজ্যত আঞ্চলিক পর্য্যায়ত কাম কৰা চৰকাৰী বেংক।

৪ নং প্রশ্ন উত্তৰ ঃ উত্তৰ-পূর্বাঞ্চলৰ RRB সমূহৰ দুটা সমস্যা হ'ল —

ক) RRB সমূহৰ কাম-কাজত ক্ষেত্রত নানা ধৰণৰ বাধা নিষেধৰ বাবে অইন বেংক সমূহতকৈ এইবোৰৰ অগ্রগতি লেহেমীয়া।